

สารนาถ
เรื่อง มารยาทไทย

มารยาทไทย มรดกล้ำค่าทางวัฒนธรรม

มารยาทไทย เป็นกิริยาอาการที่ควรประพฤติ ปฏิบัติ อย่างมีระเบียบแบบแผนอันเหมาะสมแก่กาลเทศะ สังคมและนิสัยของคนไทย สืบทอดต่อกันมาเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทย ที่แสดงถึงความงาม ความนอบน้อม ความเคารพในอาวุโส รวมถึงความกตัญญูทวนเวียนต่อผู้มีพระคุณ จนเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของคนไทยในสังคมโลก

ในโอกาส การก้าวร่วมเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๕๙ อาเซียนได้ตั้งเป้าความเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางร่วมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียน สมาคมภริยาข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม จึงเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่มารยาทไทยสมควรได้รับการเผยแพร่สู่สังคมไทยและประชาคมอาเซียน เพื่อประโยชน์ต่อคนไทยทุกคนในการร่วมสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ต่อไป และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยแก่ประเทศสมาชิก สำหรับการก้าวเข้าสู่สังคมที่มีอัตลักษณ์อาเซียนร่วมกันต่อไป

ความหมาย “มารยาทไทย”

“มารยาทไทย” หมายถึง กิริยา วาจา ที่สุภาพเรียบร้อย ที่บุคคลพึงปฏิบัติในสังคม โดยมีระเบียบแบบแผนอันเหมาะสมตามกาลเทศะ มารยาทไทยครอบคลุมถึงกิริยา วาจาต่างๆ เช่น การแสดงความเคารพ การส่งและการรับสิ่งของ การยืน การเดิน การนั่ง การนอน การแสดงกิริยาอาการ การรับประทานอาหาร การให้และบริการ การทักทาย การสนทนา การใช้คำพูด การฟัง การใช้เครื่องมือสื่อสาร รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติในพิธีการต่างๆ

มารยาทไทย

มารยาทไทยเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย ควรกำหนดขึ้นไว้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ ดังนี้

๑. การแสดงความเคารพ

การแสดงความเคารพ มีหลายลักษณะ เช่น การประนมมือ การไหว้ การกราบ การคำนับ การถวายความเคารพ การที่จะแสดงความเคารพในลักษณะใดนั้น ต้องพิจารณาผู้ที่จะรับเคารพด้วยว่า อยู่ในฐานะเช่นใด หรือในโอกาสใด แล้วจึงแสดงความเคารพให้ถูกต้องและเหมาะสม การแสดงความเคารพแบ่งได้ดังนี้ คือ

๑.๑ การไหว้ (วันทนา หรือ วันทา)

การปฏิบัติในท่าไหว้ ประกอบด้วยกิริยา ๒ ส่วน คือ การประนมมือและการไหว้

การประนมมือ (อัญชลี) เป็นการแสดงความเคารพ โดยการกระพุ่มมือเล็กน้อย ให้ปลายนิ้วมือทั้งสองข้างชิดกัน ฝ่ามือทั้งสองประกบเสมอกัน แขนห่างอก ปลายนิ้วเฉียงขึ้นพอประมาณ แขนแนบลำตัว ไม่กางศอก ทั้งชายและหญิงปฏิบัติเหมือนกัน การประนมมือนี้ใช้ในการสวดมนต์ ฟังพระสวดมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา ขณะสนทนากับพระภิกษุ รับพรจากผู้ใหญ่ และรับความเคารพจากผู้มีอายุน้อยกว่า เป็นต้น

การไหว้ (วันทนา หรือวันทา) เป็นการแสดงความเคารพโดยการประนมมือ แล้วยกมือทั้งสองขึ้นจรดใบหน้า ให้เห็นว่าเป็นการแสดงความเคารพอย่างสูง การไหว้แบบไทย แบ่งออกเป็น ๓ ระดับตามระดับของบุคคล

ระดับที่ ๑ การไหว้พระ ได้แก่ การไหว้พระพุทธรูปพระธรรม พระสงฆ์ รวมทั้งปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในกรณีที่ไม่สามารถกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ได้ ให้ประนมมือ แล้วยกขึ้นพร้อมกับค้อมศีรษะลง ให้หัวแม่มือจรดหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้แนบส่วนบนของหน้าผาก

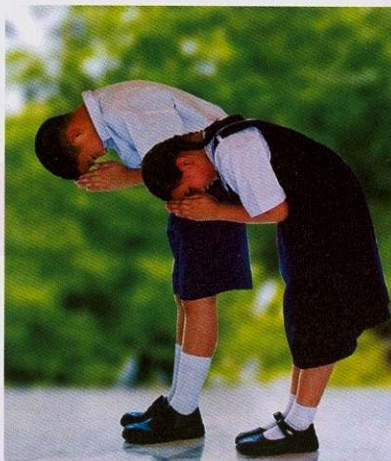

การประนมมือ

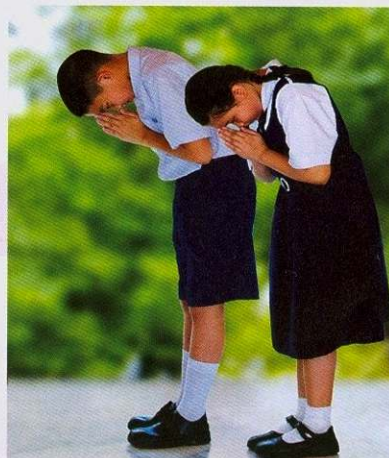
ระดับที่ ๒ การไหว้ผู้มีพระคุณและผู้ที่มีอายุมาก ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ครู อาจารย์ และผู้ที่เราเคารพนับถือ ให้ประนมมือแล้วยกขึ้นพร้อมกับค้อมศีรษะลงให้หัวแม่มือจรดปลายจมูก ปลายนิ้วชี้แนบหว่างคิ้ว

ระดับที่ ๓ การไหว้บุคคลทั่วๆ ไป ที่เคารพนับถือหรือผู้ที่มีอายุมากกว่าเล็กน้อย ให้ประนมมือ แล้วยกขึ้นพร้อมกับค้อมศีรษะลงให้หัวแม่มือจรดปลายคาง ปลายนิ้วชี้แนบปลายจมูก

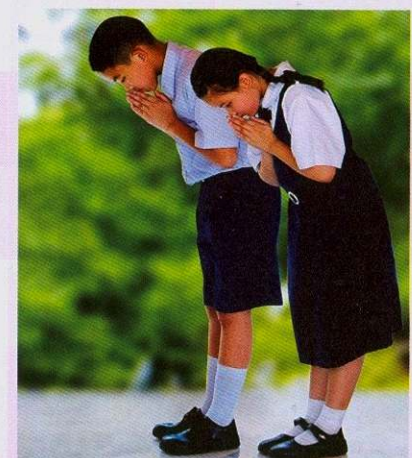
สำหรับการไหว้ในระดับที่ ๓ นี้ จะใช้แสดงความเคารพผู้ที่มีอายุเท่ากันหรือเพื่อนกันได้ด้วย โดยยืนตรงไหว้ ไม่ต้องค้อมศีรษะ

การไหว้ ระดับที่ ๑

การไหว้ ระดับที่ ๒

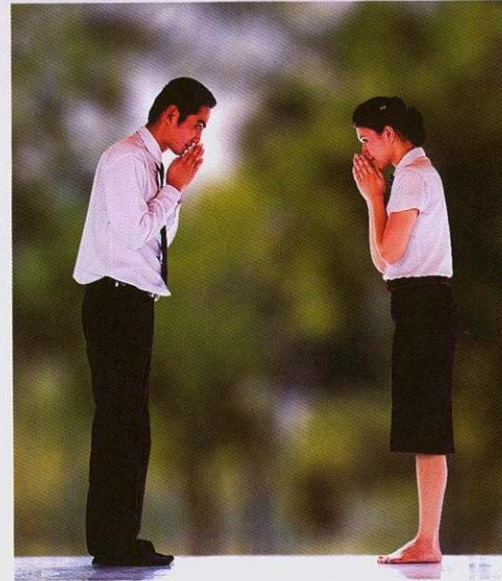

การไหว้ ระดับที่ ๓

อนึ่ง สำหรับหญิง การไหว้ทั้ง ๓ ระดับ อาจจะถอยเท้าข้างใดข้างหนึ่งตามถนัด ไปข้างหลังครึ่งก้าว แล้วย่อเข่าลงพอสมควร พร้อมกับยกมือไหว้ กรณีการไหว้ผู้เสมอกัน ให้ยืนตรงไหว้

การถอยเท้าและเปิดสันเท้า

การไหว้ผู้เสมอกัน

๑.๒ การกราบ (อภิวาท) เป็นการแสดงความเคารพอย่างสูง มี ๒ แบบ

๑.๒.๑ การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ เป็นการใช้อวัยวะทั้ง ๕ คือ หน้าผาก มือและข้อศอกทั้ง ๒ เข่าทั้ง ๒ สัมผัสกับพื้น การกราบมี ๓ จังหวะ คือ

ท่าเตรียม

ชาย นั่งคุกเข่าตัวตรง ปลายเท้าตั้ง ปลายเท้าและสันเท้าชิดกัน นั่งบนสันเท้า เข่าทั้งสองห่างกันพอประมาณ มือทั้งสองวางคว่ำเหนือเข่าทั้งสองข้าง นิ้วชิดกัน (ท่าเทพบุตร)

หญิง นั่งคุกเข่า ตัวตรง ปลายเท้าราบ เข่าถึงปลายเท้าชิดกัน นั่งบนสันเท้า มือทั้งสองวางคว่ำเหนือเข่าทั้งสองข้าง นิ้วชิดกัน (ท่าเทพธิดา)

ท่ากราบ

จังหวะที่ ๑ (อัญชลี) ยกมือขึ้นในท่าประนมมือ

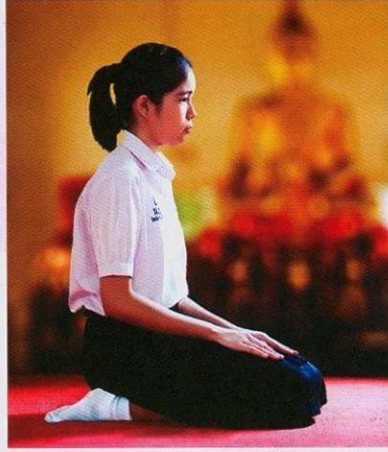
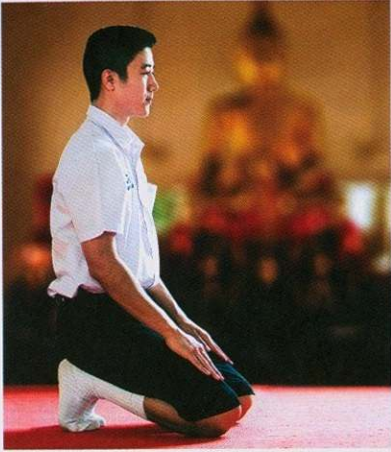
จังหวะที่ ๒ (วันทนา หรือ วันทา) ยกมือขึ้นไหว้ตามระดับที่ ๑ การไหว้พระ

จังหวะที่ ๓ (อภิวาท) ทอดมือทั้งสองลงพร้อมๆ กัน ให้มือและแขนทั้งสองข้างราบกับพื้น คว่ำมือห่างกันเล็กน้อย พอให้หน้าผากจรดพื้นระหว่างมือทั้งสอง

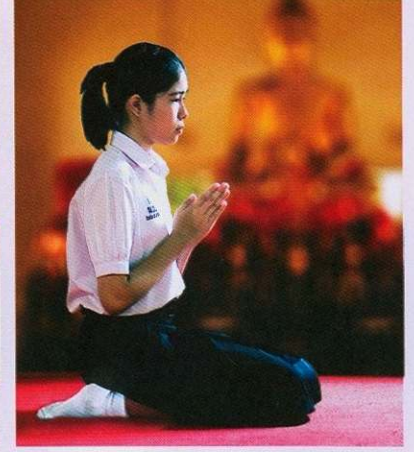
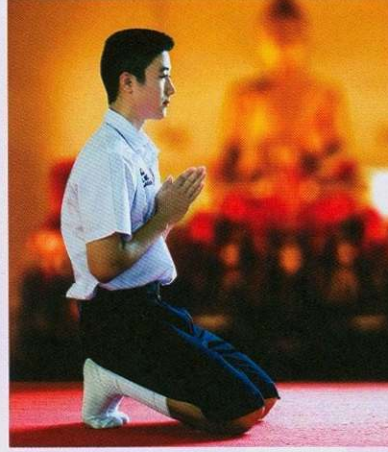
ชาย ศอกทั้งสองข้างต่อจากเข่า ราบไปกับพื้น หลังไม่โก่ง

หญิง ศอกทั้งสองข้างคร่อมเข่าเล็กน้อย ราบไปกับพื้น หลังไม่โก่ง

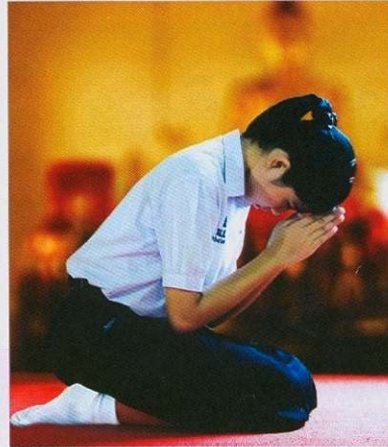
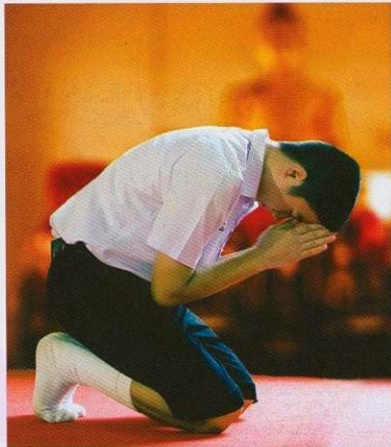
ทำสามจังหวะให้ครบ ๓ ครั้ง ยกมือขึ้นไหว้ในท่าไหว้พระ แล้ววางมือคว่ำเหนือเข่าทั้งสองข้าง ในท่าเตรียมกราบ จากนั้นให้เปลี่ยนอิริยาบถตามความเหมาะสม

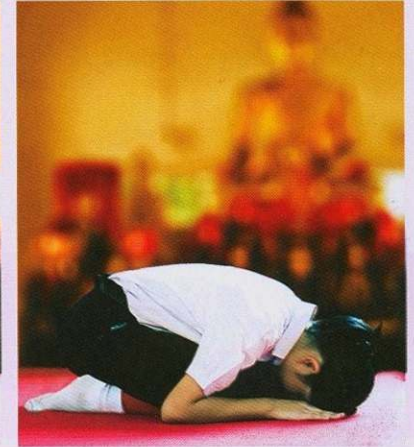
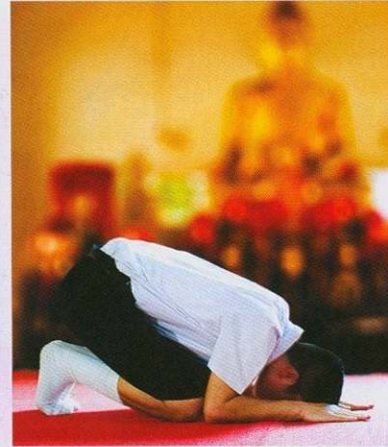
ท่าเตรียมกราบ

จังหวะที่ ๑ อัญชลี

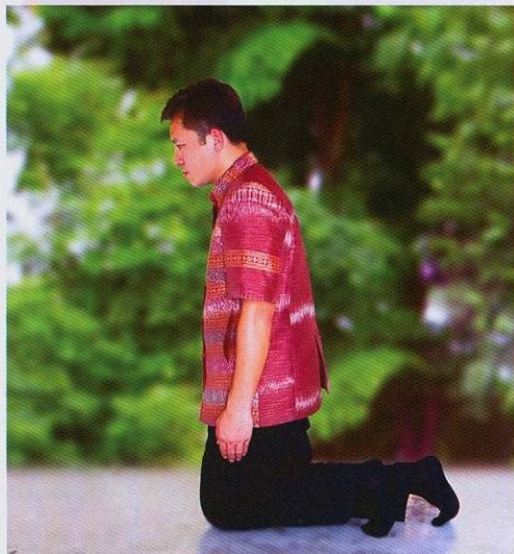

จังหวะที่ ๒ วันทา (วันทนา)

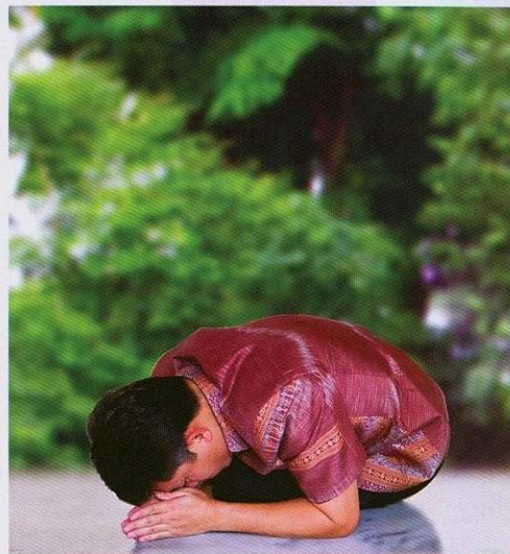

จังหวะที่ ๓ อภิवाท

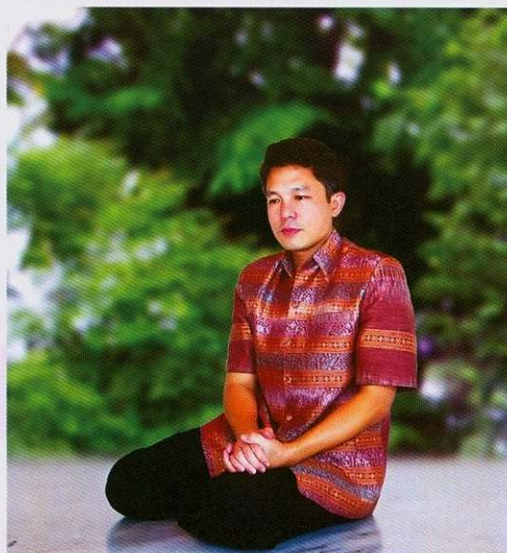
๑.๒.๒ การกราบผู้ใหญ่ เป็นการกราบผู้มีพระคุณและผู้ที่มีอายุมาก ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ครู อาจารย์ และผู้ที่เราเคารพ ผู้กราบทั้งชายและหญิงนั่งพับเพียบ ทอดมือทั้งสองข้างลงพร้อมกัน ให้แขนทั้งสองคร่อมเข่าที่อยู่ด้านล่างเพียงเข่าเดียว มือประนมตั้งกับพื้นไม้แบมือ ค้อมตัวลงให้หน้าผากแตะส่วนบนของมือที่ประนม ในขณะกราบ ไม่กระดกนิ้วมือขึ้นรับหน้าผาก กราบเพียงครั้งเดียว จากนั้นให้เปลี่ยนอิริยาบถ โดยการนั่งสำรวจมประสานมือ แล้วเดินเข้า^๑ ถอยหลังพอประมาณ จึงลุกขึ้นจากไป

การเดินเข้า

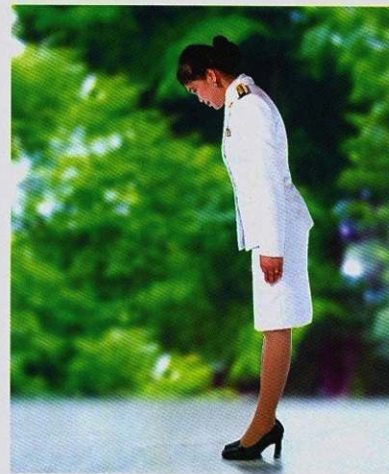
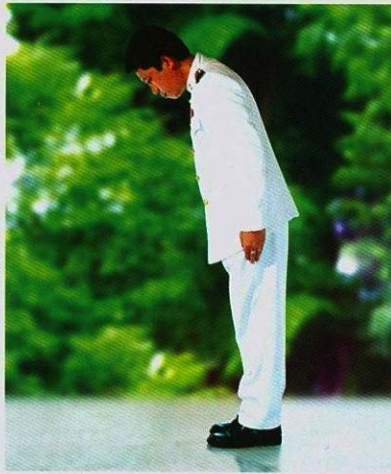
การกราบ

การนั่งพับเพียบประสานมือ

^๑เดินเข้า คือ การคุกเข่า ปลายเท้าตั้ง แล้วสืบเข่าออกทีละข้าง

๑.๓ การคำนับ เป็นการแสดงความเคารพแบบสากล ในกรณีที่ไม่ว่าง หรือกราบ ให้ยืนตัวตรง สันเท้าชิดกัน สำหรับชาย ปลายเท้าห่างกันเล็กน้อย สำหรับหญิง สันเท้าและปลายเท้าชิดกัน มือปล่อยไว้ข้างลำตัว ปลายนิ้วกลางแตะตะเข็บกางเกง หรือกระโปรงตรงด้านข้างค้อมช่วงไหล่และศีรษะลงเล็กน้อย แล้วเงยหน้าขึ้นในท่าตรง การคำนับเป็นการปฏิบัติของชาย หญิงให้ใช้ปฏิบัติได้เมื่อแต่งเครื่องแบบ และไม่ได้สวมหมวก

การคำนับ

๑.๔ การถวายความเคารพพระมหากษัตริย์

๑.๔.๑ การถวายความเคารพแบบโบราณราชประเพณี เป็นการถวายความเคารพพระมหากษัตริย์แบบโบราณราชประเพณี ในงานพระราชพิธีสำคัญ แบ่งออกได้ดังนี้

๑) การถวายบังคม

ก่อนที่จะถวายบังคม ต้องนั่งอยู่ในท่าเตรียม คือ นั่งคุกเข่า ปลายเท้าตั้ง นั่งบนสันเท้าเช่นเดียวกันทั้งชาย และหญิง มือทั้งสองวางคว่ำเหนือเข่าทั้งสองข้าง ชายนั่งแยกเข่าได้เล็กน้อย หญิงนั่งเข่าชิด

การถวายบังคมแบ่งออกเป็น ๓ จังหวะ ดังนี้

จังหวะที่ ๑ ยกมือขึ้นประนมระหว่างอก ปลายนิ้วตั้งขึ้นต่ำกว่าคางเล็กน้อย แขนแนบลำตัว ไม่กางศอก

จังหวะที่ ๒ ทอดมือที่ประนมลงพร้อมค้อมตัวลงเล็กน้อย สายตามองที่หัวแม่มือ แล้ววาดมือขึ้นพร้อมเอนตัวไปข้างหลังพองาม ให้ปลายนิ้วหัวแม่มือและปลายนิ้วชี้จรดหน้าผาก มือทั้งสองไม่แยกจากกัน เงยหน้าขึ้นเล็กน้อย

จังหวะที่ ๓ วาดมือที่ประนมลง พร้อมค้อมตัว และโบหน้ากลับลงมาอยู่ในท่าจังหวะที่ ๑ ทำสามจังหวะให้ครบ ๓ ครั้ง แล้วจึงลดมือลง วางคว่ำเหนือเข่าทั้งสองข้าง การถวายบังคมนี้ จะใช้ในกรณีที่ชายหรือมีชายกับหญิงไปถวายบังคมร่วมกัน ถ้าเป็นหญิงหรือกลุ่มหญิงล้วน ให้ใช้วิธีหมอบกราบ

การถวายบังคมજွှေားທີ່ ၁

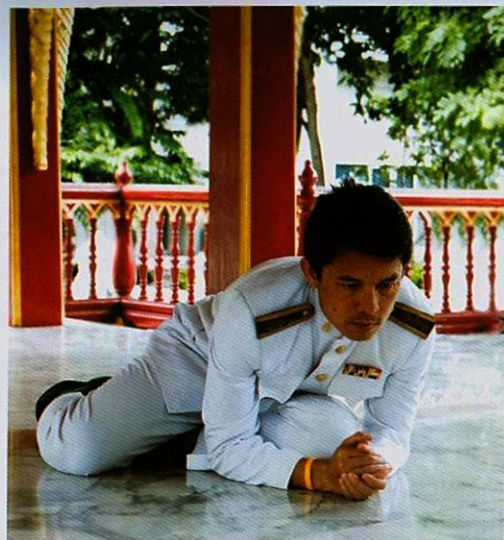
การถวายบังคมજွှေားທີ່ ၂

การถวายบังคมજွှေားທີ່ ၃

၂) การหมอบกราบ ใช้ถวายความเคารพ ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ลงมาถึงพระบรมวงศานุวงศ์^๑ ในโอกาสที่เข้าเฝ้าโดยนั่งพับเพียบ เก็บปลายเท้าแล้วจึงหมอบลง ให้ศอกทั้งสองข้างถึงพื้น คร่อมเข่าที่อยู่ด้านล่างเพียงเข่าเดียว ประสานมือ เมื่อจะกราบให้ประนมมือก้มศีรษะลง หน้าผากแตะส่วนบนของมือที่ประนม เมื่อกราบแล้ว นั่งในท่าหมอบเฝ้าอีกครั้งหนึ่ง แล้วนั่งในท่าพับเพียบตามเดิม

^๑พระบรมวงศานุวงศ์ หมายถึง พระราชวงศ์ชั้นสูง ตั้งแต่พระราชโอรส พระราชธิดา และพระราชวงศ์ ที่ทรงศักดิ์เป็นพระราชนัดดา (หลาน) พระราชปนัดดา (เหลน) ของพระมหากษัตริย์ และมีพระอิสริยยศดีเป็นเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หรือหม่อมเจ้า

การหมอบเฝ้า

การหมอบกราบ

๑.๔.๒ การถวายความเคารพแบบสากล ใช้กับพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์
ชาย ใช้วิธีถวายนำนับ โดยค้อมตัวต่ำพอสมควร

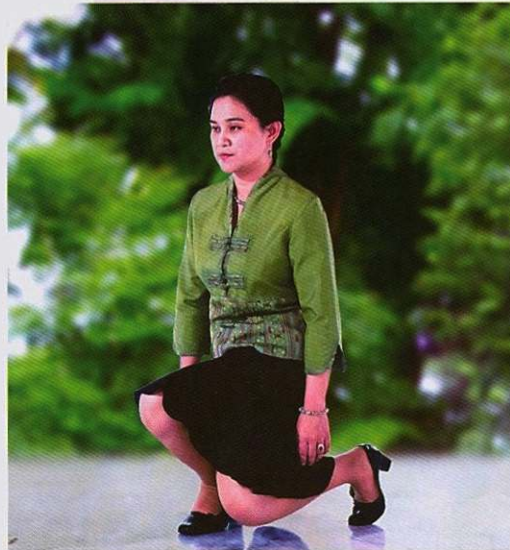

การถวายนำนับ

หญิง ใช้วิธีถวายเป็นคารวะโดยถอนสายบัว มี ๒ แบบ คือ

แบบสากลนิยม ยืนตรง หันหน้าไปทางที่ประทับ วาดเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปข้างหลังเล็กน้อยตามถนัด พร้อมกับ ย่อตัวลง ลำตัวตรง หน้าตรง ทอดสายตาลง ปล่อยแขนทั้งสองข้างแล้วยืนตรง

แบบพระราชนิยม ยืนตรง หันหน้าไปทางที่ประทับ วาดเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปข้างหลังเล็กน้อยตามถนัด พร้อมกับย่อตัวลง ขณะที่วาดเท้าให้ยกมือทั้งสองข้างขึ้นวางประสานกันบนหน้าขาเหนือเข่า ค้อมตัวเล็กน้อย ทอดสายตาลง เสร็จแล้วยืนตรง

แบบสากลนิยม

แบบพระราชนิยม

๑.๕ การแสดงความเคารพโดยทั่วไป

๑.๕.๑ การแสดงความเคารพศพ จะต้องกราบพระพุทธรูปก่อน แล้วจึงไปทำความเคารพศพ ส่วนการจตุสดมภ์หน้าศพนั้น เป็นเรื่องเฉพาะของลูกหลาน หรือศิษยานุศิษย์ หรือผู้เคารพนับถือ ที่ประสงค์จะแสดงความเคารพ

การเคารพศพพระ ถ้าเจ้าภาพจัดให้มีการจตุสดมภ์ ให้จุด ๓ ดอก ขายและหญิงเหมือนกัน คือ กราบแบบ เบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง

การเคารพศพบุคคลทั่วไป ให้ทำความเคารพเช่นเดียวกับตอนที่ผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ ถ้าเป็นศพของผู้ที่มีอายุมาก กราบ ๑ ครั้ง ไม่แบ่มือ แต่ถ้าเป็นศพของผู้ที่มีอายุใกล้เคียงกับผู้ไปทำความเคารพ ให้ไหวในระดับที่ ๓ (ไหว้บุคคลทั่วๆ ไป) ส่วนการเคารพศพ เด็ก เพียงยืนสงบ หรือนั่งสำรวมครู่หนึ่ง

ในกรณีที่ศพได้รับพระราชทานเกียรติยศ ผู้เป็นประธานจตุสดมภ์ยืนที่หน้าพระพุทธรูปและที่หน้าตู้พระธรรม จุดเครื่องทองน้อยที่หน้าศพ แล้วจึงเคารพศพ

ส่วนผู้ไปในงาน กราบพระพุทธรูปที่โต๊ะหมู่บูชา แล้วจึงเคารพศพด้วยการกราบหรือไหว้

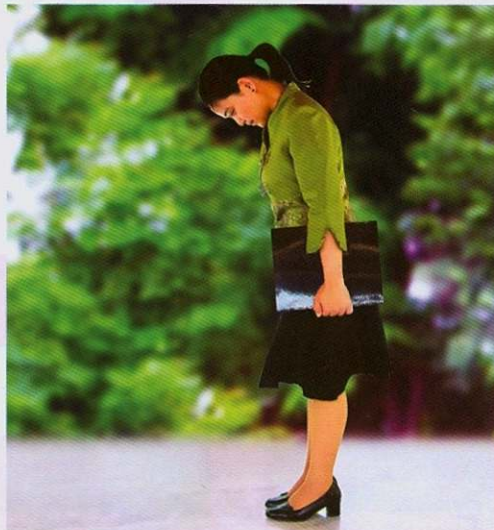

การกราบศพพระ

การกราบศพบุคคลทั่วไป

๑.๕.๒ การแสดงความเคารพอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ อนุสาวรีย์บุคคลสำคัญที่เป็นรูปปั้น ภาพถ่าย ภาพวาด หรือสัญลักษณ์อื่น ให้แสดงความเคารพด้วยการคำนับ กราบ หรือไหว้แล้วแต่กรณี ในโอกาสพิเศษหรือเป็นพิธีการ เช่น เมื่อครบรอบวันเกิดหรือวันสำคัญที่เกี่ยวข้องอันเป็นพิธีการ ให้ใช้พุ่มดอกไม้ ถ้าครบรอบวันตายหรือแสดงความระลึกถึงอันเป็นพิธีการ ให้วางพวงมาลา ในโอกาสอื่นๆ ที่ไม่เป็นพิธีการ อาจแสดงความเคารพโดยใช้หรือไม่ใช้เครื่องสักการะก็ได้

การคำนับอนุสาวรีย์/รูปปั้น

การไหว้อนุสาวรีย์/รูปปั้น

๑.๕.๓ การแสดงความเคารพของผู้เป็นประธาน ณ ที่บูชา เมื่อประธานในพิธีลุกจากที่นั่งเพื่อไปบูชาพระรัตนตรัย ผู้ร่วมพิธียืนขึ้น และเมื่อประธานเริ่มจุดธูป เทียน ผู้ร่วมพิธีประนมมือเสมออก^๑ เมื่อประธานกราบครบ ๓ ครั้ง ผู้ร่วมพิธียกมือที่ประนมขึ้นให้นิ้วหัวแม่มือจรดหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้แนบหน้าผาก พร้อมทั้งก้มศีรษะเล็กน้อย หากที่บูชามีธงชาติ และพระบรมฉายาลักษณ์ด้วย เมื่อประธานบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้ว ให้ยืนขึ้นถอยหลัง ๑ ก้าว ยืนตรง ค้อมศีรษะคารวะครั้งเดียว ซึ่งถือว่าได้เคารพต่อธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ไปพร้อมกันแล้ว^๒ ให้ประธานปฏิบัติเช่นเดียวกันนี้ ทั้งชายและหญิง ทั้งที่อยู่ในและนอกเครื่องแบบ เมื่อจบพิธีแล้ว ประธานควรกราบพระพุทธรูปที่โต๊ะหมู่บูชาอีกครั้งหนึ่ง ส่วนผู้เข้าร่วมประชุมยืนขึ้นด้วยอาการสำรวม แล้วจึงไหว้ลาพระรัตนตรัยเป็นอันเสร็จพิธี แต่ในกรณีที่ยังมีกิจกรรมต่อเนื่อง เช่น ประธานสนทนากับผู้เข้าร่วมประชุม ดื่มน้ำชา หรือประธานอยู่ร่วมกิจกรรมด้วย เมื่อประธานจะกลับ ไม่จำเป็นต้องกราบพระรัตนตรัย

๑ ในวงการของพระสงฆ์ก็ปฏิบัติเช่นนี้

๒ การเสนอข้อปฏิบัติให้ประธานคำนับครั้งเดียว ณ ที่บูชา มีเหตุผลหลายประการ ดังนี้คือ

(๑) ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ให้ถือวันพระราชสมภพเป็นวันเฉลิมฉลองของชาติไทย ลงวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๐๓ ตีพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๗๗ ตอนที่ ๔ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๐๓ หน้า ๑๔๕๒ จึงถือได้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยและชาติไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การคำนับครั้งเดียวจึงเป็นการเคารพทั้งชาติไทยและพระมหากษัตริย์ไทยโดยนัยดังกล่าว

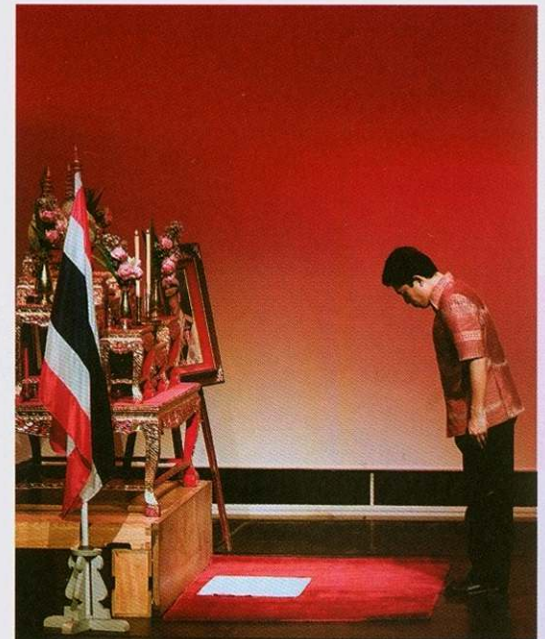
(๒) การคำนับครั้งเดียว เมื่อต้องการเคารพสิ่งที่ตนยกย่องบูชาเกินจำนวน ๑ ขึ้นไป ซึ่งประดิษฐาน ณ ที่ใกล้เคียงกันนั้น ได้ปฏิบัติกันอยู่แล้วในบางโอกาส เช่น การคำนับครั้งเดียว ณ ที่บูชา เมื่อเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ นอกจากนั้น ยังมีตัวอย่างในกรณีอื่นๆ อีก เช่น ในพิธีบรรพชาอุปสมบท ผู้ขออุปสมบทจะทำความเคารพบิดา มารดา และผู้มีอุปการคุณด้วยการกราบเพียงครั้งเดียว หรือในที่ประชุมผู้ที่เข้าไปภายหลัง จะทำความเคารพผู้เป็นประธานเพียงครั้งเดียว ซึ่งถือได้ว่าทำความเคารพผู้อยู่ในที่ประชุมทั้งหมด

ประธานจุดธูป เทียน

ประธานกราบพระพุทธรูป

ประธานทำความเคารพธงชาติ
และพระบรมฉายาลักษณ์

๑.๕.๔ การแสดงความเคารพของผู้ที่แต่งเครื่องแบบ ให้ปฏิบัติตามระเบียบสถาบันนั้น

๑.๖ การรับความเคารพ เมื่อผู้น้อยมาทำความเคารพ ควรรับความเคารพด้วยการประนมมือ หรือค้อมศีรษะรับตามควรแก่กรณี

การรับความเคารพ

๒. การส่งและการรับสิ่งของ

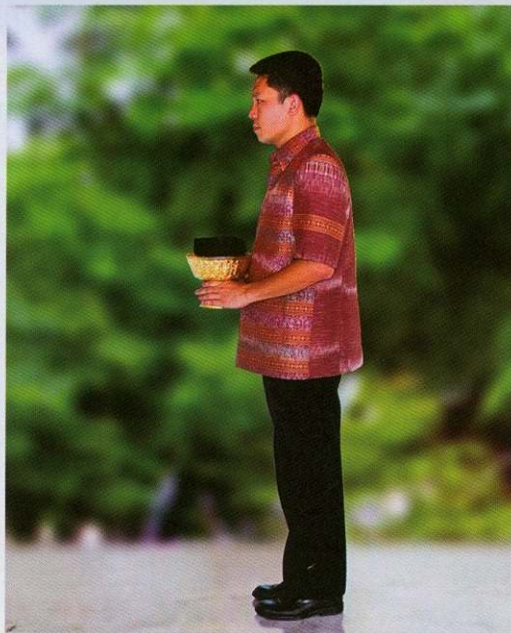
๒.๑ การทูลเกล้าฯ ถวายสิ่งของและการรับพระราชทานสิ่งของ

๒.๑.๑ การทูลเกล้าฯ ถวายสิ่งของ

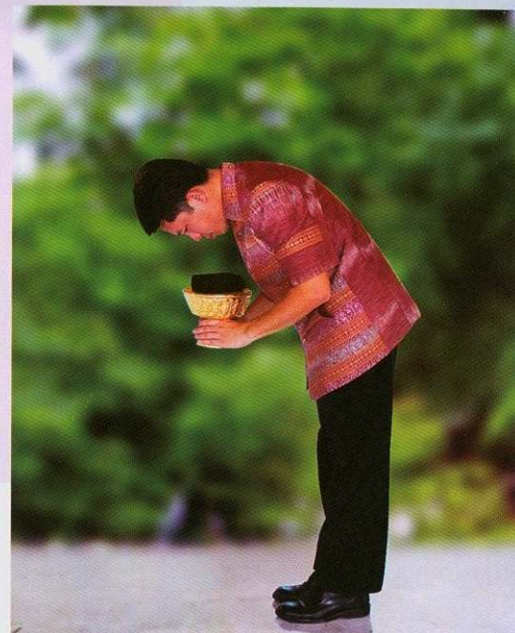
สิ่งของที่จะทูลเกล้าฯ ถวาย ที่เป็นของเบา ในขณะที่ประทับพระราชอาสน์ พระเก้าอี้ หรือประทับยืน ชายหรือหญิง เมื่อจะทูลเกล้าฯ ถวาย จะต้องนำสิ่งของใส่พานทรงสูง ปูด้วยผ้าตาดทอง เกือบชายผ้าให้เสมอขอบพาน ผู้ทูลเกล้าฯ ควรจับคอปาน ประคอง ๒ มือ ก่อนเข้าไปทูลเกล้าฯ ถวาย ต้องถวายความเคารพ เมื่อเข้าใกล้ที่ประทับพอประมาณ ถวายความเคารพแล้วย่อตัวลง โดยก้าวเท้าขวาไปข้างหน้าลง เข่าซ้ายจรดพื้น แล้วยกพานขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย โดยให้พานอยู่เหนือศีรษะเล็กน้อย สายตาอยู่ในระดับคอปาน เมื่อทรงรับสิ่งของในพานแล้ว ให้ลุกขึ้นถือพานลดต่ำระดับเอว พร้อมกับถอยเท้าขวากลับ ยืนตรง ถวายความเคารพ เดินถอยหลัง ๓ ก้าว ถวายความเคารพ แล้วกลับไปยืนหรือนั่งเฝ้าฯ ที่เดิม

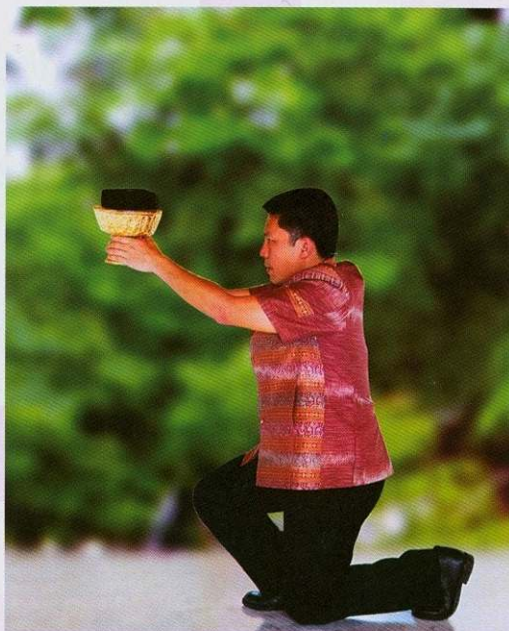
พานทรงสูง ปูด้วยผ้าตาดทอง

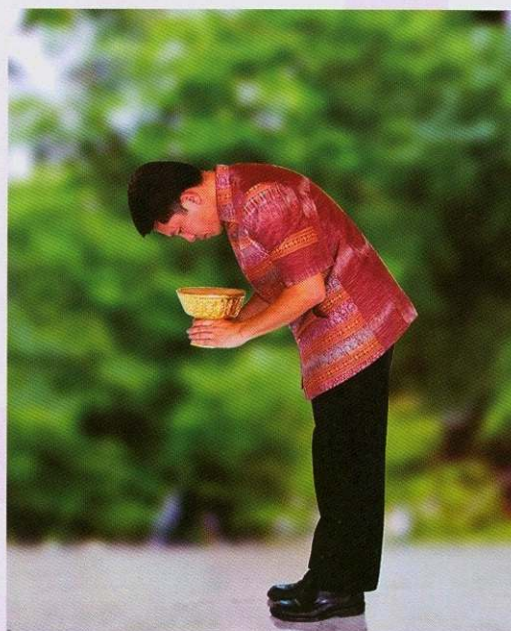
การถือพาน

การถวายคำนับ

การทูลเกล้าฯ ถวาย

การถวายคำนับ หลังจากทูลเกล้าฯ ถวาย

กรณีประทับบนพระราชอาสน์สูง ผู้ทูลเกล้าฯ ไม่ต้องลงเข่าซ้ายให้จรดพื้น

กรณีที่ทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องราชสักการะ ผู้ทูลเกล้าฯ ยืนตรง ถวายความเคารพ เดินเข้าไปใกล้ที่ประทับพอประมาณ ถวายความเคารพแล้วย่อตัวลง เดินเข้า วางเครื่องราชสักการะไว้ด้านขวามือ หมอบกราบ เอาจาน^๑ แล้วเปิดกรวยวางไว้ด้านข้าง ยกพานขึ้น ทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อทรงรับแล้ว ผู้ทูลเกล้าฯ หมอบกราบ เก็บกรวย แล้วเดินเข้าถอยหลังเล็กน้อย ยืนตรงถวายความเคารพ ถอยหลัง ๓ ก้าว ถวายความเคารพ กลับไปยืนหรือนั่งเฝ้าฯ ที่เดิม

การคุกเข่า ถือเครื่องราชสักการะ

การเดินเข้า ถือเครื่องราชสักการะ

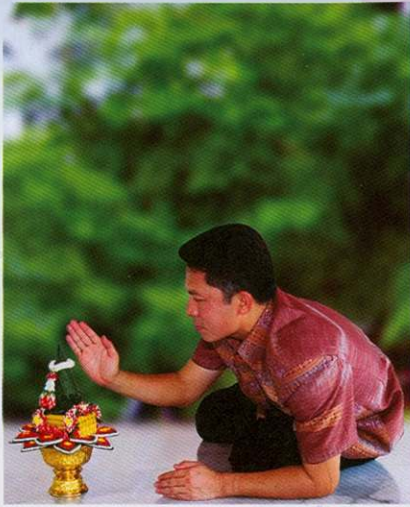

การวางเครื่องราชสักการะ

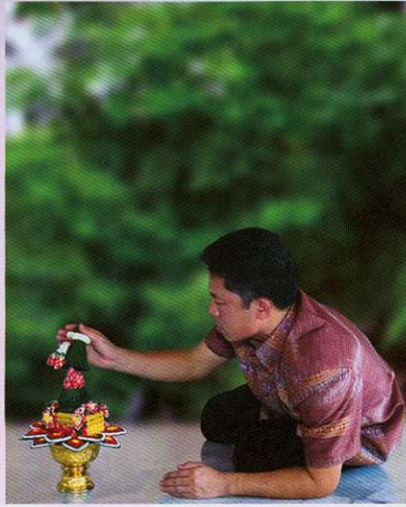

การหมอบกราบ

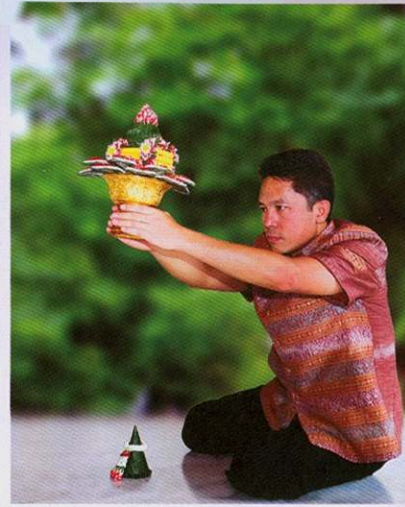
^๑ เอาจาน คือ การแสดงความเคารพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ ใช้สำหรับบุคคลทั่วไป เจ้านายราชตระกูลลำดับรองลงมา ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานสิ่งของจากพระหัตถ์ หรือกระทำการกิจบางอย่างเฉพาะพระพักตร์ เช่น เปิดกรวยกระทงดอกไม้ เปิดหรือปิดภาชนะ หรือถอนเครื่องสวดย ฯลฯ โดยยื่นมือขวาออกไปข้างหน้า พร้อมกับยกมือขึ้น ให้เฉียงลำตัวพอประมาณ นิ้วมือชิดกัน มือซ้ายแนบลำตัว กระดกปลายมือขึ้นประมาณ ๔๕ องศา

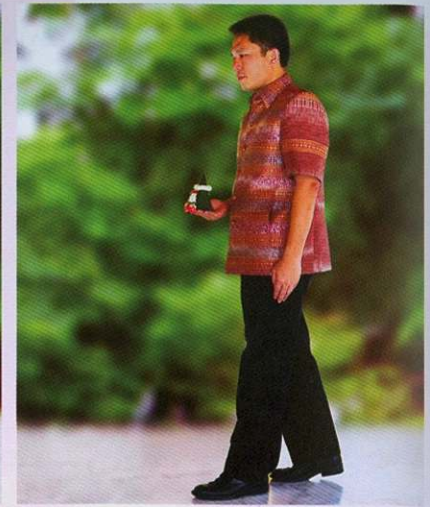
การเอางาน

การเปิดกรวย

การทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องราชสักการะ

การถือฝากรวย เดินออก

กรณีประทับราบกับพื้น ให้ถวายความเคารพก่อน แล้วจึงเดินเข้าไปจนใกล้ที่ประทับ ห่างพอประมาณ ยกสิ่งของนั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อทรงรับแล้ว วางพาน ถวายความเคารพโดยหมอบกราบ

หากมีพระราชดำรัสด้วย ให้หมอบเฝ้าสดับพระราชกระแส และกราบบังคมทูลตอบ เมื่อจบแล้วให้หมอบกราบอีก ๑ ครั้ง ก่อนเดินเข้าถอยหลังกลับ

สิ่งของ หรือสิ่งใดก็ตามที่ยกถือเชิญไม่ได้ เพราะเป็นสิ่งของหนัก หรือสิ่งมีชีวิตที่จะถวาย เรียกว่า “น้อมเกล้าฯ ถวาย” ให้จัดทำเป็นเอกสาร เช่น โฉนดที่ดิน บัญชี รายการ และคู่มือการใช้สิ่งของต่างๆ วิธีการเข้าเฝ้าฯ ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับการทูลเกล้าฯ

หมายเหตุ

เรื่องการทูลเกล้าฯ ถวายเงิน มีบันทึกของ นายเศวต ธนประดิษฐ์ ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง ชี้แจงเพิ่มเติมว่า

๑. การทูลเกล้าฯ ถวายเงิน โดยเสด็จพระราชกุศล ถ้าเป็นกรณีประทับในพลับพลา พิธีในโบสถ์ วิหาร หรืออาคารที่มีระเบียบอยู่ แล้ว ต้องใส่พานทูลเกล้าฯ ถวาย และการเข้าเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวาย ต้องมีเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง ศูนย์รักษาความปลอดภัย ดูแลกำกับทุกคน

๒. ถ้าเป็นกรณีที่เสด็จพระราชดำเนิน เป็นการยากที่จะให้มีพานใส่ของทูลเกล้าฯ ถวาย เพราะเสด็จฯ ตามทางลาดพระบาท มีพลสนิกรเป็นร้อยเป็นพันทั้งสองข้างทางเสด็จฯ มีความจงรักภักดีทูลเกล้าฯ ถวาย ตามที่มีมากและน้อย บางรายถือธนบัตร ๒๐ ๕๐ ๑๐๐ โดยไม่บรรจุซองยื่นถวาย เพราะเขาต่างมีความจงรักภักดี เกิดศรัทธาปะสาทะขึ้นในเวลาที่เข้าเฝ้าฯ อย่างใกล้ชิด โอกาสเช่นนี้ หากพานสำหรับรองรับสิ่งของถวายให้พอแก่คนทั่วไปไม่ได้ ถ้าจะออกกฎให้ต้องใส่พานจึงจะเข้าเฝ้าถวายตามรายการได้ จะมีปัญหาเกิดขึ้นความจงรักภักดีของประชาชน รวมทั้งชาวต่างประเทศด้วย

๒.๑.๒ การรับพระราชทานสิ่งของ

ผู้รับพระราชทานสิ่งของ ต้องเอางาน ๑ ครั้ง โดยยื่นมือขวาออกไปข้างหน้า พร้อมกับยกมือขึ้นให้เฉียงจากลำตัวพอประมาณ นิ้วมือชิดติดกัน มือซ้ายแนบลำตัว กระดกปลายมือขึ้นประมาณ ๔๕ องศา แขนอยู่ในลักษณะเดิม ลดมือลงแล้วช้อนมือขึ้นรับพระราชทานสิ่งของ หรือหยิบ จับ เปิด ปิด หรือถอนภาชนะต่าง ๆ ทั้งนี้ ต้องระวังไม่ให้สิ่งของนั้นตกจากมือ ถ้าเป็นสิ่งของเบา ให้รับมือเดียว แต่ถ้าเป็นสิ่งของหนัก ให้ยกมือขวาเอางาน แล้วจึงยกมือซ้ายขึ้นมาช่วยรับ

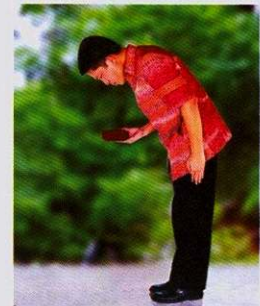
ชาย เดินเข้าไปห่างพอประมาณ ถวายคำนับ (ถวายคำนับ) ย่อตัวลง โดยก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า ลงเข่าซ้ายยกมือขวาเอางาน มือซ้ายแนบลำตัว รับพระราชทานสิ่งของ เสร็จแล้วถอยเท้าขวาพร้อมกับลุกขึ้นยืน ถวายความเคารพ ถอยหลังออก

การถวายคำนับ

การลงเข่า เอางาน

การถวายคำนับ
หลังจากรับ
พระราชทานสิ่งของ

หญิง เดินเข้าไปห่างพอประมาณ ถวายความเคารพ (ถอนสายบัวแบบพระราชนิยม) แล้วยืนตรง ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า ลงเข่าซ้าย ยกมือขวาเอางาน มือซ้ายแนบลำตัว รับพระราชทานสิ่งของ เสร็จแล้วถอยเท้าขวาพร้อมกับลุกขึ้นยืนถวายเคารพ ถอยหลังออก

การถอนสายบัว
แบบพระราชนิยม

การก้าวเท้าขวา ลงเข่า
เอางาน

การถอนสายบัว
แบบสากลนิยม

อนึ่ง เมื่อจะรับพระราชทานสิ่งของ ต้องขำเลียงดูว่า ทรงถือสิ่งของที่จะพระราชทานแล้วหรือยัง เพื่อจะได้เข้ารับพระราชทานให้พอดี สิ่งของที่ได้รับพระราชทานแล้ว จะเป็นสิ่งของหนักหรือสิ่งของเบาก็ตาม เมื่อกลับไปนั่งหรือยืน ณ ที่เดิม ให้ถือเชิญไว้จนกว่าจะเสร็จพิธี

หมายเหตุ

ถ้าผู้รับพระราชทานสิ่งของนั่งเก้าอี้ เมื่อลุกจากเก้าอี้ ต้องถวายความเคารพ ๑ ครั้ง ตามแบบที่เหมาะสม ก่อนเดินออกและเมื่อกลับไปนั่งที่ ถวายความเคารพ ๑ ครั้ง แล้วจึงนั่ง ทั้งนี้ จะถวายความเคารพกี่ครั้ง แล้วแต่ความเหมาะสมหรือได้ชักซ้อมกันไว้

ขอขอบคุณ

ข้อมูลจาก : หนังสือ มารยาทไทย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม)